fotóművészet

NÉPVISELETEK A FÉNYKÉPEZŐGÉP ELŐTT

Bálint Tamás

– beszélgetés Dávid Botond fotóművésszel –

Dávid Botond székelyudvarhelyi fotográfus számos sikeres projektje, művész- és reklámfotós munkái mellett évek óta fáradhatatlanul fényképezi az erdélyi tájegységek, valamint világszerte a legkülönfélébb nemzetek népviseleteit.

– Mikor kezdett érdekelni a fotózás? Korábbi beszélgetéseink alkalmával többször említetted, hogy nem te találtad a témát, a népviseletek fényképezését, hanem a téma talált rád. Ez hogyan történt?

– Messziről közelítenék, mindenekelőtt meg kell említenem Henri Cartier-Bresson nevét, aki bár tanult fotográfiát, egy időre elfordult tőle, mígnem meglátta Martin Munkácsi híres képét (*Három fiú a Tanganyika-tónál*). Ennek hatása alatt döntött úgy, hogy mégis visszatér a fényképészethez – és később világhírű lett. Egy hasonló emlékem nekem is van gyerekkoromból, majd egy másik, későbbről, amikor a lányom megszületett, és éreztem, már illene rendes képeket is készítenem róla. Vettem egy komolyabb fényképezőgépet a korábbi helyett, melyet egyébként éppen azért is használtam, mert apám a maga székelyes hozzáállásával kamaszkoromban sokat gyötört a fotográfiához köthető „rabszolgamunkával", hiszen akkoriban még nem nézegethettük a digitális fényképezőgépek hátán, sikerült-e a kép, a legjobb esetben is órák kérdése volt kattintás után az eredmény. Ekkor, középiskolásként, a fotográfiát kedvtelésként, nem tudatosan végeztem, de ellesve apám fortélyait, már tudtam jó képeket készíteni. Ebből a családi környezetből indulva, mely nyomta le a torkomon a fotózást, egy 13 éves külföldi átmenet következett, mikor még mindig nem ezzel kerestem a kenyerem, de az ismerőseim, látva ezeket a tudatosabb képeket, a saját gyerekeiket is velem akarták lefényképeztetni.

– Mesélsz kicsit erről a családi háttérről, hogyan váltatok fotós „dinasztiává"?

– A család története a második világháború alatt kanyarodott ebbe az irányba, az ilyesmihez pedig mindig kell egy lány. Nagymamámnak egy német katona udvarolt, megtanította fotózni, a fényképek előhívására, hagyott is neki egy gépet és egy közös képet, mielőtt nyoma veszett, és nem hallottunk róla többet. Nagymamám a hatodik hónapra megszült, a nehéz körülmények mellé apámnak apa helyett csak ezt a gépet tudta felmutatni, de ettől kezdve a családban szinte mindenkinek köze lett a fényképezéshez valamilyen formában.

Visszakanyarodván a történetem elejére, a lányom fotózása során eszembe jutott egy kép: gyerekként a lakásunkban játszottunk a testvéreimmel, a nővérem az öcsémet fogta az ölében, és néztek ki az ablakon, amikor megjelent apánk, megkért, hogy mindenki maradjon mozdulatlan, majd hozta a fényképezőgépét. Később láttam a képet is, miután feltúrtam érte a családi archívumot. Ez a fotó, mely a tudatos fotográfiába visszahozott, azóta is az ebédlőm falán lóg, a lányomról, az édesanyjára való várakozás közben készült kép mellett, mert ezek a pillanatok, emlékképek és ezek a fotók döntötték el, hozták azt az erős érzelmi töltetet, Cartier-Bressonhoz hasonlóan, hogy komolyan fogom venni a fényképezést.

– A következetesség, az átgondolt lépések eredményezték a különböző kanyarokat is az életedben vagy a munkáid során a témabeli, művészi irányváltásokat?

– Pontosan: amikor egy szakasz lezárul, amikor egy befejezett, kiállított témában már nincs több mondanivalóm, nincs, amit magamból újként „kihazudnom", elkezdem keresni a pótlandó hiányosságaim, például a néprajzi ismeretek tekintetében. Feltűnt, hogy amikor látogatóink kérdezgetnek erről-arról, nem tudok válaszolni. Úgy tűnik, tájékozottabbak, az utazók többet tudnak rólunk, mint mi magunkról, mert fel vannak készülve, előzetes tudással érkeznek.

– Tehát így kezdődött...

– Vannak olyan iskolák a városban és a környező falvakban, ahol mindmáig a tablóképeken székely ruhát viselnek a diákok, ezt komolyan veszik, míg máshol kevésbé, és néhány viseletet csak körbeadogatnak. Munka közben néztem is, hogy egy gyerek román népviseletben van, talán megbolondult? Pedig csángó viselet volt, és éreztem, hogy ezt ideje magamban helyretenni. Régi rajzok és leírások tanulmányozása során rájöttem, az eddigi gyűjtések nem teljesek, hiszen olyan falu is van, ahol csak lányviseletből kilencféle létezik, például Kalotaszegen nem ugyanazt veszik fel nagypénteken, mint előző nap. Felismerhető, hogy kalotaszegi és lányviselet, de bonyolultabb a helyzet ennél. A gazdagabb vidékek népviselete is gazdagabb, de a társadalmi berendezkedés is sokat számított.

– Mi az eddigi munka eredménye?

– 1300 viseletnél tartok, melyből a magyar vonatkozású szám szerint 226. Mára a kiállításra szánt képeimből, a hétköznapi munkáimból tapasztalatot szerezve felkészültebbnek érzem magam a téma feldolgozására. Rájöttem, az alanyoknak is szükségük van a szép képekre, amelyekért cserébe egyenesen a viselők adják a leírást, a legautentikusabb forrásból dolgozhatok, és elegendő csak a képekkel foglalkoznom. Nem a pillanatokat akarom elkapni, hanem beavatkozom, néhány percre „kiemelem a környezetből" az adatközlőt. Megfelelő határozottsággal, világos instrukciókkal gyorsan lehet dolgozni, mely mindkét félnek előnyös. A fesztiválokon a szervezőknek és a résztvevőknek is fontos, hogy jó képek készüljenek róluk, így általában nyitottak, főleg amikor ismerik a korábbi napok eredményeit, melyeket a fesztivál naponta kommunikál. Ezzel pedig, úgy érzem, én is hozzá tudok tenni, adni valamit a világnak, az adott népcsoportnak. Vagy saját magunknak, és megmutatni, hogy nem csak hóbortból akarunk itt Romániában magyarul beszélni, hanem mert teljesen más kultúránk van, melynek egy fontos eleme a ruházat. Viszont a körtét és az almát nem lehet összehasonlítani, mindkettő értékes a maga nemében, de meg kell mutatni, hogy nem ugyanazok.

– Ha ennyi változat létezik, hogyan lehet befejezni e munkát?

– Nem lehet, de van egy vezérfonalam, amely szerint igyekszem következetesen haladni. A kiállításra szánt képek főleg esztétikai vonatkozásokkal bírnak, a legpompásabb ruhák és képek pedig a hajadon, eladósorban levő lányok és viseletük vonatkozásában készülnek, ezért főleg erre koncentrálok, arra is figyelve, hogy a viselet tényleg az adott népcsoport egy tagján kerüljön bemutatásra, ha van rá lehetőség. A fiatal lányok szerepeltetése sem feltétlenül a kacérságuk miatt van, hanem mert az ő viseletük a legdíszesebb, a ruhájuk egy történelmi marketingeszköz, mutatja a család anyagi helyzetét, felhívja a kérők figyelmét a csomagolásban a portékára. Amikor szerencsém is van, például Jobbágytelkén, Alsósófalván, Lövétén vagy Csíkszentdomokoson, elkaphatom akár egy egész generáció viseletét is, amely még érdekesebb. Ezek a friss képek pedig megmutatják, hogy ez a viselet nem idejétmúlt hóbort, nem egy múzeumba való tárgy és nem is jelmez, mint ahogy valaki tévedésből vagy szándékosan ennek nevezte. Viszont az esztétikai igény mellett fontos, hogy dokumentarista módon is megörökítsem a viseleteket, így a képeken látható a beállítások módszeressége, ha egy néprajzos tanulmányozza a képeket, azonosíthassa a kutatásához fontos részleteket a ruházatokon.

– A kiállításokra visszatérve, idáig hol láthatta a közönség a munka eredményét? Hogyan léptél ki a nemzetközi porondra?

– Két vonalon mozgok, és a kiállítás nem egy lebecsülendő mellékvágány, de a gyűjtés a lényeg. Érdekes, hogy Helsinkibe, az ottani Nemzeti Múzeumba vagy a brüsszeli kiállításomra csak itthoni képeket vittem, mert van érdeklődés rá. Ha leválasztjuk az ideológiát a témáról, hogy nézd, mutatok neked egy szűkebb földrajzi térről negyven viseletet és azokat a szép lányokat, akik ezt viselik, az már esztétikailag is jelentős érdekesség, emellett az ideológia csak pluszt ad hozzá. Eddig 1300 ember pózolt büszkén a gépem előtt, hogy az én népem ruhája így néz ki, és hiába, hogy egy portugál viselet jóval szegényesebb, mint egy spanyol, de attól ugyanolyan büszke rá, mint a legcifrább valenciai a sajátjára. A magyar meg különösen büszke. A nálunk megtapasztalt sokszínűségről botorság lett volna azt gondolni, hogy más népekre nem jellemző, mert pontosan annyira jelen van minden népnél, az ember bármerre mozog a világban, ugyanazzal találkozik, ezért kiterjesztettem a projektet, bármely nép jöjjön szembe, érdekes számomra. Hiába uniformizálódunk, hiába jár a hétköznapokon mindenki farmerban, azért alapvetően őrzik a népek a hagyományaikat. Európában akkora a sokszínűség, hogy akár néhány kilométerenként is változnak a viseletek.

– Van-e kedvenc népviseleted? Már szisztematikusan haladsz a feltérképezésben, gyűjtésben?

– Az ismert viseletek valamiről híresek, a kalotaszegi, a kalocsai annyira cifrák, kiemelkednek, megjegyezhetőbbek, de számomra az értéket nem feltétlenül ez hordozza, pedig egy vagyonba kerülnek. Inkább személyesen az befolyásolt, mennyire volt nehéz lencsevégre kapni egy-egy ritkaságot, például a spanyolországi Leon tartomány zamorai viseletéről hallottunk, de nehezen bukkantunk rájuk, amikor egy fesztiválon ez mégis sikerült, megörültem. Ahogy a fehér foltok a térképről fogynak, egyre tudatosabban gyűjtöm a hiányzókat, ehhez pedig a kapcsolatok kiépítése elengedhetetlen.

– Akkor nem fogsz pihenni ezután sem?

– Pontosan, még van munka bőven, mind magyar, mind más nemzetek vonatkozásában. Van két nagy térképem a falon, egyik a történelmi magyar vármegyékkel, másik egy világtérkép, melyeken rajzszeggel jelölöm a feldolgozott területeket. Érdekes látvány, sok következtetést lehet levonni a kultúrákat illetően is.

DÁVID BOTOND fotóművész 1972-ben született Székelyudvarhelyen, amikor nem a világot járja, jelenleg is ott él és alkot. Az erdélyi, valamint a világ különböző népeinek díszes viseleteit évek óta folyamatosan feldolgozó gyűjteményét a hazai közönség mellett számos európai országban állították már ki.